

GPS souřadnice
N 50.1647336°, E 16.4656750°

Více informací na
www.rokynnicevoh.cz

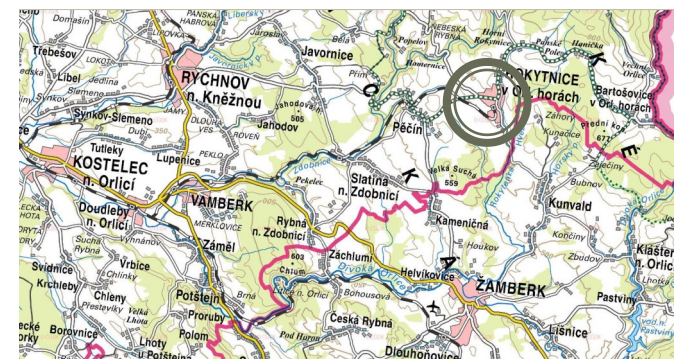
Text: Matěj Kubina.
Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově, <http://fotohistorie.cz>.
Dobová kresba: SOkA Rychnov nad Kněžnou, Archiv města Rokynnice, inv. č. 108, kart. č. 9.
Zdroje: FERENCOVÁ, Hana, ed. Rokynnice v Orlických horách 1318–2018. Rokynnice v Orlických horách, 2018.
Historická mapa: ČÚZK © Císařské povinné otisky map stabilního katastru Čech, list 6525, upravil Marek Pacák.
Orientační mapa: Mapový podklad © Český úřad zeměměřičký a katastrální, www.cuzk.cz.
Tisk: fronte s.r.o.

V roce 2022 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově.

Publikace vznikla v rámci výzkumné činnosti NPÚ financované z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (IP DKRVO).

ISBN 978-80-88226-33-8

Podšířové domy na jižní straně náměstí. Poslední dům napravo je zbořený Christenův dům čp. 68.

a Bartošovice v Orlických horách. Směrem na východ vedla dříve významná cesta od kostela Všech svatých k Neratovu, poutnímu místu na hranicích s Kladskem, která dále pokračovala do Polska. Od západu do Rokynnice vede cesta z Pěčína. Z východního koutu náměstí směřovala cesta do Kunvaldu, která byla na začátku 20. století po odstranění domu čp. 77 nahrazena novou komunikací v jižní frontě náměstí napojenou přímo k nádraží.

Náměstí je poměrně na těсно semknuté, na každý z rohů navazuje ulice s nepřilíhš širokým průjezdem. Severovýchodní roh vyplňuje kostel Všech svatých a celou západní stranu tvoří zámek ustoupený od veřejného prostoru. Náměstí je jinak lemováno stavbami o jednom až dvou podlažích, které vizuálně tvoří celkem kompaktní tvar. Přízemní domky se sedlovou střechou jsou orientovány štítem do náměstí a mají lidový charakter. Vyšší stavby jsou orientovány podélně, přičemž převažují historizující fasády. Uvnitř náměstí stojí busta T. G. Masaryka, mariánský sloup a empírová kašna z roku 1886.

Na náměstí přímo navazuje historická židovská obec. První židovské rodiny přišly do města v roce 1697 a usadily se v ulici

navazující na jihovýchodní roh náměstí. Na konci 1. světové války fakticky zaniká působení synagogy. Původní dřevěná synagoga a zároveň škola stála v ulici J. V. Sládka u dnešního čp. 158, ta však vyhořela v roce 1861, stejně jako některé další stavby židovské obce. Nová synagoga byla postavena nad dnešním domem čp. 157 a za první republiky byla přestavěna na bytový dům. Za 2. světové války byla poničena a dnes již nestojí. V suterénu obecního domu čp. 157 je dodnes dochovaná lázeň tesaná ve skále, která sloužila jako mikve. Mimo památkovou zónu jihovýchodně od židovské obce se nachází i židovský hřbitov.

Severovýchodně od náměstí v Horské ulici je po levé straně historizující budova obecního domu (dnes městského úřadu) z roku 1883, budova německé obecné školy (dnešní mateřská škola), která byla dokončena 1887 – obě od rokytnického stavitele Josefa Pötera. Dále se zde nachází sýpka z poloviny 19. století upravená dle projektu ateliéru Šuda-Horský v letech 2011–2013. Tento ateliér má ve městě i další realizace.

Pravou stranu ulice tvoří areál barokní fary, před jehož branou stojí sousoší křížifixu s Pannou Marií Bolestnou z roku

1750. Tato statue dříve stála o něco severněji v místě dnešního pomníku 100. výročí založení požární ochrany v Rokynnici v Orlických horách (1873–1937). Památkovou zónu potom uzavírá již zmiňovaná budova nákupního střediska z roku 1980.

Západní strana památkové zóny je tvořena ulicí 5. května, která je obestavěna směrem od náměstí měšťanskými domy, které se postupně mění ve stavby lidové architektury. Asi 150 m od centra se nachází zámecký kostel Nejsvětější Trojice, který obklopuje malý hřbitov s kamennou zdí a klenutou branou. V kostele je umístěn renesanční náhrobek Joachima Mauschwitz, ale také hrobka rodu Nosticů. Na ulici 5. května navazuje Horní ulice, která zde vznikla pravděpodobně ve druhé polovině 18. století. Jedná se o jednotnou zástavbu domků orientovaných štítem ke komunikaci. Dle map stabilního katastru je patrné, že se jednalo o dřevěné domky, umístěné střídavě, aby západní strana ulice neubírala světlo

východní straně. Hranice památkové zóny dnes vede středem Horní ulice. Mezi Horní ulicí a zámek se rozkládá zámecký park, zahrádky soukromníků a plechové garáže. V tomto prostoru se historicky nacházel hospodářský dvůr, rybníček, dům zahradníka, ale i okrasná zahrada. Z původního hospodářského dvora dnes zbylo pouze torzo. Na hospodářské stavení dále severně navazoval areál pivovaru. V nejsevernějším místě památkové zóny se nachází osmiboká kaple sv. Anny. Dnes je tato stavba obklopena zástavbou, takže její působení v krajině není významné.

Na nejstarším vyobrazení městečka z druhé poloviny 18. století je dobře patrná podoba staveb vrchnosti, stejně jako domů na náměstí, radnice s věžičkou, kostelů a fary. Je zřejmé, že stavby na náměstí byly vesměs dřevěné, přízemní, s bedněnými štíty orientovanými do náměstí.

Veduta Rokynnice v Orlických horách ze 2. poloviny 18. století (pohled od východu).

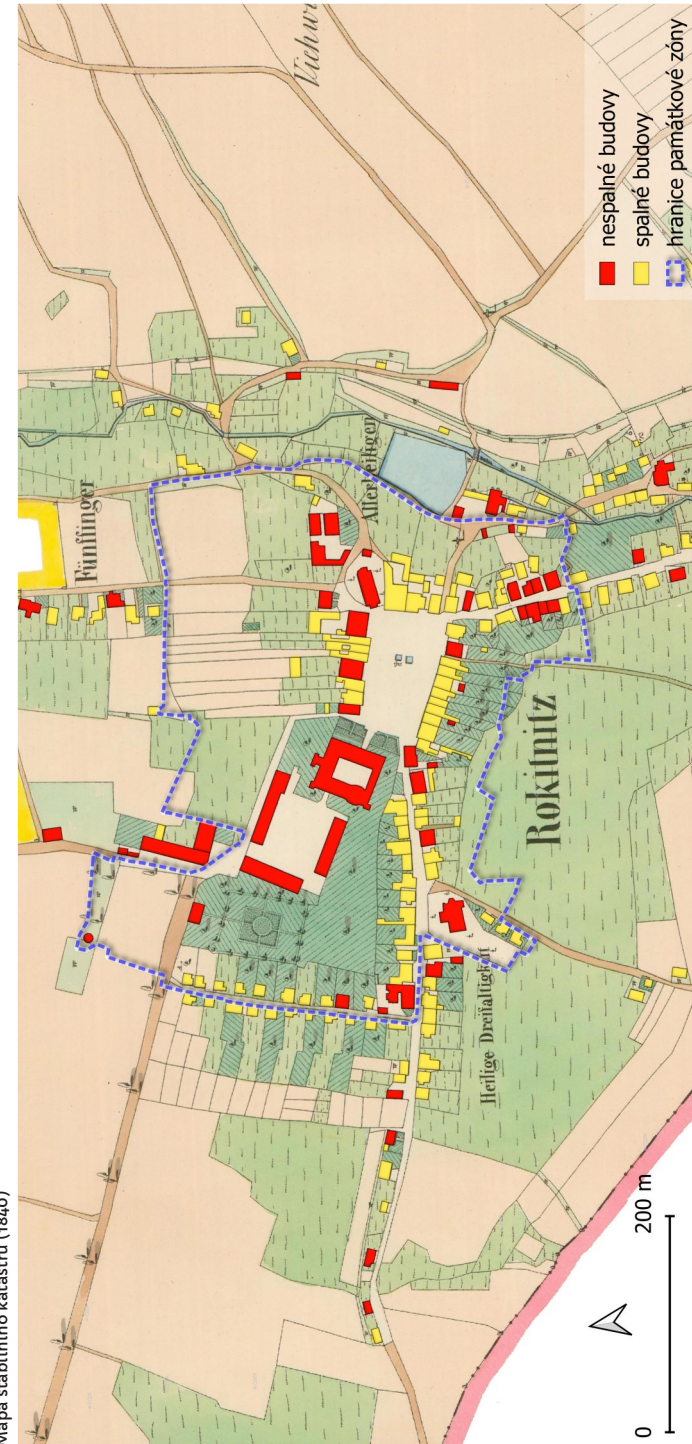
ROKYTNICE
V ORLICKÝCH HORÁCH
MĚSTSKÁ PAMÁTKOVÁ
ZÓNA

Rokytnice v Orlických horách je malé město v Podorlické pahorkatině, ležící v nadmořské výšce 472–950 m., nejmenší město okresu Rychnov nad Kněžnou. Terén stoupá od západu na východ. Rokytnice se skládá ze šesti katastrálních území a zaujímá rozlohu 40,20 km². Na tomto území dnes žije přibližně 2000 obyvatel. Rokytnice v Orlických horách se nachází vzdušnou čarou 13 km východně od Rychnova nad Kněžnou a 9 km severně od Žamberka. Centrum podhorského města v nadmořské výšce 570 m se rozprostírá podél říčky Rokytenka, tekoucí od severu na jih. Od tohoto vodního toku také město získalo své jméno, kdy slovo rokytná označuje vodu tekoucí rokytím – vrbami.

Samotná Rokytnice v Orlických horách je tvořena částmi Horní Rokytnicí, Prostřední Rokytnicí, Rokytnicí a Dolní Rokytnicí. Intimní lichoběžníkové náměstí je plné lidových staveb, které městu propůjčují venkovský charakter. Když do něj vstoupíte, víte, že jste na horách a tak nějak cítíte, že se tu vždy nežílo snadno. Historické centrum v místní části Rokytnice s náměstím a hlavními dominantami – kostely a přílehlým zámek – je od roku 2003 městskou památkovou zónou.

Alianční znak Christopa Wenzela Nostitz-Rienecka a jeho manželky Juliany Mettichové z Čečova nad vstupním portálem do zámku.

Mapa stabilního katastru (1840)

HISTORIE SÍDLA

Stálé osídlení Rokytnice v Orlických horách je možné s určitostí potvrdit až v období středověké kolonizace konce 13. století a počátku 14. století. První písemná zmínka o Rokytnici potom pochází z roku 1318. Za kolonizací území Rokytnice nejspíše stojí král Václav I., potažmo rod pánů z Rychnova, což byl rod Kouniců a jeho větve z Drnholce. V držení pánů z Rychnova byla Rokytnice do roku 1487. V tomto období snad Rokytnice plnila i nějaké městské funkce (označení městečka v roce 1423), ale její význam nebyl velký. Lze dále předpokládat, že Rokytnice v této době byla tržním střediskem pečínského panství. Po roce 1487 se v Rokytnici mění majitelé panství, kdy každý zanechal nějakou stopu v historii města.

O podstatnější rozvoj sídla se zasadil Zigmund Lick v polovině 16. století, který také zahájil stavbu zámku na místě dřívější tvrze. V budování zámku poté pokračovali noví majitelé Mauschwitzové. Ti později zakládají pivovar, zámecký kostel Nejsvětější Trojice, získávají městská práva. Rokytnice byla výrazně protestantským městečkem, což bylo v době po Bílé hoře problematické. Za trest musela dlouhou dobu vyživovat usazené císařské vojsko a odvádět kontribuce. I tímto způsobem byl vyvíjen tlak na šlechtu, aby konvertovala nebo emigrovala. Joachim Ziegler, tehdejší držitel rokytnického panství, tak v roce 1627 směnil své panství s Ottou Nostitzem. Ze směnečné smlouvy se dochoval zajímavý popis rozsahu panství – v samotném centru Rokytnice se mělo nacházet 21 usedlostí, 2 kostely, 4 krčmáři, zámecký dvůr.

Rokytnické panství je v držení Nosticů od roku 1627 do roku 1850, kdy se Rokytnice stala samosprávnou obcí. Zámek však Nosticové vlastní až do roku 1942. Během těchto téměř 300 let se sídlo rozvíjí, ale i proměňuje. S příchodem Nosticů se mění dříve převážně české národnostní složení na německé, na panství přibývají vesnice, rozvíjí se řemesla.

Po požáru v létě roku 1661 (na sv. Annu) z původního městečka zbyl zámek, osm domů v okolí a z části farní kostel. Nový kostel byl postaven v roce 1684, v roce 1736 přestavěn do současné podoby. V roce 1675 byl ve městě vybudován špitál, v roce 1679 byl vystavěn nový kostel Věch Svatých. Kolem roku 1700 byl přizván italský stavitel Carl Antonio Reina, aby pracoval na výstavbě kostelů v okolí a úpravách zámku. Pozoruhodnou úpravou zámku z počátku 18. století je kaple sv. Petra a Pavla, vybudovaná v severním křídle a dále sál předků (Ahnensaal), velký sál elipsového tvaru v jihozápadním nároží zámku z první čtvrtiny 18. století. Reina je také autorem kaple sv. Anny, sv. Šebastiána a čtrnácti svatých pomocníků z roku 1722–1723, přestavěné z vděčnosti za překonání

zlé nemoci a neúrody v letech 1719–1720. Kvůli neúrodě v letech 1771–1772 byl vystavěn mariánský sloup na náměstí a také kamenná kašna na místě té dnešní.

Kromě neúrody a požárů se nevyhnuly městu ani válečné útrapy. Mnohokrát se musela Rokytnice vyrovnat s procházejícími vojáky, kteří se nechali hostit, ošetřovat anebo mstečko drancovali.

V roce 1852 se Rokytnice stala městem, do té doby byla jen městečkem či městysem. Za významné počiny po roku 1850 je možno považovat výstavbu radnice, obecního domu, školy, silnic. Snad nejdůležitějším stavebním projektem byla výstavba železnice v roce 1906. Ve druhé polovině 19. století ve městě fungovaly sklářské podniky, tkalcovna bratří Titzů, krejčovská firma Wenzel Howad a syn, papírna nebo varhanářství.

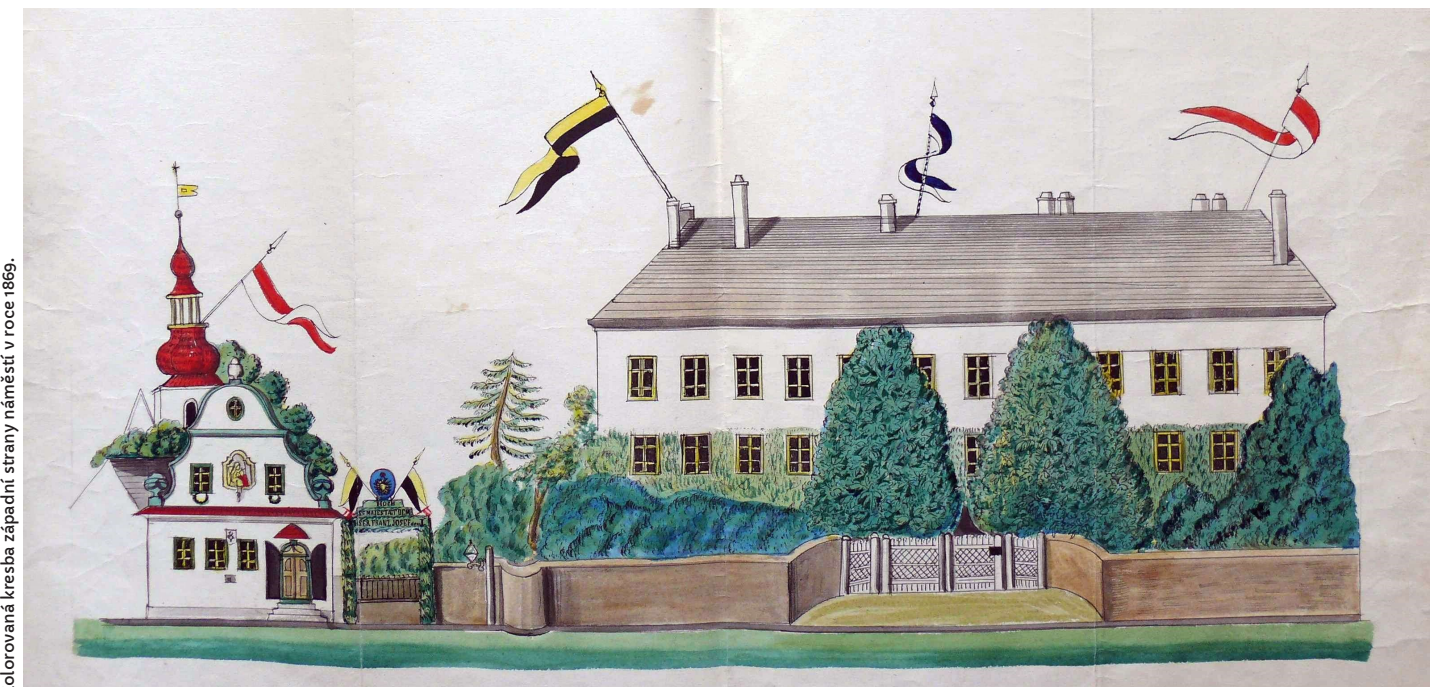
Velké změny přinesl rok 1918, neboť národnostní složení v Rokytnici bylo výrazně německé. Němci novou republiku neuznali a hned 29. října vyhlásili nezávislost sudetských krajů. Proto muselo dojít 15. prosince k vojenskému obsazení města, což znamenalo i definitivní připojení k nově vzniklému státu. Mezi roky 1918–1938 se podařilo vybudovat nový vodovod, nové silnice a městskou elektrárnu. Éru první republiky svým způsobem reprezentoval nový hotel Sonnenhof nad přírodním koupalištěm přestavěným z mlýnského rybníka a plovárnou postavenou v roce 1937. Rokytnice se v té době

významněji orientovala na cestovní ruch. S historií Rokytnice bohužel souvisí i příprava na válku, kdy se začala v roce 1936 budovat pevnost Hanička. V Rokytnici rovněž vznikla kasárna pro posádky pohraničního opevnění.

Během války byly v místě dnešního sídliště 1. máje vystavěny bytové domy (1939–1941). V roce 1942 Nosticové prodali z důvodu dlouhodobých finančních potíží zámek, který po válce připadl státu.

Konec války znamenal pro Rokytnici i odsun německého obyvatelstva. Tím došlo ke zpřetrhání vazeb k půdě, k místu a historii. Přišli noví obyvatelé, kteří mnohdy neměli zkušenosti se životem v horské krajině. Došlo k úbytku obyvatel, nedostatku bytů a pracovních příležitostí. Cíleně byly ve městě vybudovány průmyslové podniky, které však spíše skomíraly. Nejvíce lidí pracovalo pro státní statek a Lesní závod Opočno. Z hlediska stavebního je důležitý rok 1960, kdy byla postavena nová budova školy a rok 1964, kdy byl vybudován nový areál státního statku za kaplí sv. Anny. V této době byly rovněž odstraněny stavby zchátralého zámeckého pivovaru.

Po okupaci v roce 1968 byli v rokytnických kasárnách ubytováni sovětské vojáky, kteří z Rokytnice odešli až v roce 1991. Výstavba po roce 1968 je nejvíce zjevnou a má zásadní podíl na celkovém výrazu města. Od roku 1969 se stavěly bytovky

Kolorovaná kresba západní strany náměstí v roce 1869.

pro sovětské posádky, domky v Zahradní čtvrti, sídliště 1. máje. V 70. letech se postavilo sídliště za náměstím, zdravotní středisko, velkokapacitní kravín, domy v Severní ulici, Za Školou a dalších ulicích nebo nákupní středisko. V 80. letech byly na náměstí uličeny dřevěné domy s podsíní čp. 70 a 71 kvůli vybudování domu služeb a pozděně barokní dům vedený jako kulturní památka čp. 68, nazývaný Christenuv, kvůli tržnici. Nově byl postaven spolkový dům Družba a výtopna vedle kaple sv. Anny, stavěly se další rodinné domy.

Po roce 1989 dochází k postupné obnově města, mezi nejvýznačnější projekty je možno zařadit rehabilitaci a rozšíření školní budovy. Město Rokytnice od 90. let usiluje o rozvoj lehkého průmyslu a turistiky.

URBANISMUS

V době kolonizace se jednalo o zalesněnou nepřívětivou krajinu v blízkosti hranic s Kladskem. Přirozeným zdrojem obživy v těchto končinách bylo zpracování dřeva, sklářství (na území Rokytnice s určitostí v 16. století) a postupně i zemědělství a pastevectví, to mělo významný vliv na přeměnu okolní krajiny, ale i uspořádání vesnic. Ze starých katastrálních map je možné vyčíst, že kolmo na tok Rokytenky se táhnou dlouhé lány až ke hranici s katastrem nebo lesem, což odpovídá uspořádání lesních lánových vsí a může pocházet i z doby kolonizace lokality. Původní podobu náměstí by mohly pomoci objasnit archeologické průzkumy, není však vyloučeno, že stávající rozvržení odpovídá původnímu. Nejpozdější případná přestavba může být z doby po požáru města krátce po roce 1661 a potom je již rozvržení s největší pravděpodobností stabilizované. Struktura pozemků vrchnosti byla logicky odlišná – jednalo se o velké nedělené lány směřující západně od zámku. Od 17. století docházelo k dělení pozemků, což je patrné na mapě stabilního katastru.

Městská památková zóna Rokytnice nad Orlicí zaujímá malou část celkové rozlohy města. Jedná se o historické jádro rozkládající se západně nad říčkou Rokytenka. Zóna je fakticky tvořena náměstím T. G. Masaryka, k němu přilehlou židovskou čtvrtí v ulici J. V. Sládky, částí Horské ulice a areálem zámku s navazující ulicí 5. května a východní polovinou Horní ulice až ke kapli sv. Anny.

Tvar náměstí je lichoběžníkový – delší strany jsou orientované ze západu na východ. Plocha náměstí je převážně travnatá, osázená lípami a javory, jen obvod je zpevněný asfaltem či betonovou dlažbou. Historicky se jednalo o jednotlou tržní plochu. K zatravnění a doplnění chodníky došlo v roce 1939. Náměstí protíná diagonálně tažená cesta ve směru na Říčky